Arx Nobis

https://arxnob.is

Das Wort sie sollen lassen stahn

20261103

Innehållsförteckning

De autoheliga vågar kasta stenen	1
Vad jag såg	3
Alfons och Zachris	5
Hybris är inte en känsla	7
Den verkliga sanningen	9
Om girighetens barbari	11
Kan mänskan bli en positiv kraft på Jorden?	13

Inget döljs på de autoheligas scen. Rustans lögner avslöjas obarmhärtigt vid hovet i Samarkand i Der Traum ein Leben av Franz Grillparzer. Illustration av Andreas Geiger och Joseph Schmutzer 1834.

De autoheliga vågar kasta stenen

De autoheliga är sig själva nog. De bygger Guds rike på jorden, på egen hand. De ger värde till varandra, bär varandras bördor och vågar kasta den första stenen.

2026-10-18

Luther lärde att frälsningen kommer allenast från tron: Sola Fide. Men för dagens sekulära puritaner är även att tro för mycket begärt. De har inte läst Nietzsche. De tror de kan dräpa Gud och ha kvar hans bud. Om de ens inser att det mänskovärde och den jämlikhet de tror på kommer direkt från Kristus. De autoheliga inbillar sig att en mänskas värde är en självklarhet, något naturligt. Ta en titt på naturen. Därifrån kommer det inte.

Många bland de autoheliga vill genuint väl. Men den goda viljan måste fästas någonstans. Om vi dödar Gud för andra gången, först på korset och på nytt i våra hjärtan, varför har mänskor något eget värde?

Mänskans egenvärde kommer från Guds ord genom Kristus. Jesus ställde sig för evigt bland oss när han sade "Vadhelst I haven gjort mot en av dessa mina minsta bröder, det haven I gjort mot mig." [Matteus 25:40] Som Tom Holland beskriver i sin eminenta bok *Dominion* var det här budskapet fullkomligt revolutionerande och inget den antika världen förstod. Att det nu betraktas som självklart visar hur fullständigt Kristendomen segrade och hur fullkomligt dagens autoheliga glömt källan till sitt egenvärde.

En av de första som insåg vad Kristi ord egentligen innebar var Johannes Chrysostomos. Denne grekiske kyrkofader från Syrien sade *Ära honom inte här i templet med sidenkläder, för att sedan gå förbi honom där utanför där han är oklädd och frusen. Ty han som sade: "Detta är min kropp", han sade också: "Jag var hungrig och ni gav mig inte att äta".* Här är källan till det mänskovärde som humanisterna dyrkar. Det kommer inte från ingenstans, det kommer från himmelen.

De autoheliga har inte endast förlorat insikten om ursprunget till sitt egenvärde. De har förlorat insikten om sina egna brister. Kristendomen genomsyras av två saker framför andra: synden och nåden. Synden och dess

ofrånkomlighet pinade Luther. Han fann lösningen. Vi kan räddas, inte genom att själva besegra synden, utan genom att befrias av Guds nåd. De autoheliga har ingen synd, all synd bärs av deras motståndare och fördömda grupper. Denna brist på självinsikt gör dem villiga att kasta den första stenen. Och att hyckla om hur illa andra grupper behandlar avvikare. Utan att se bjälken i det egna ögat.

Det finns många drag av Kristendomen bland de autoheliga. Men som det heter, ett fattas dem och därmed allt. Vad värre är, varhelst de autoheliga styr väcker deras radikalism motstånd. Och det motståndet kanaliserar onda krafter. Det finns paralleller till kommunismen och dess motreaktioner. Kommunisterna förvrängde Kristi budskap om social rättvisa, kastade ut honom ur sammanhanget och begick djävulskap på en gigantisk skala. Deras motståndare radikaliserades också, kommunisterna var en viktig orsak till fascismens framgångar för hundra år sedan. Nu får de autoheliga med sina wokeidéer trumpar och putiner att växa ur jorden som giftsvampar överallt.

Ett fattas dig...

Jesus Kristus

Oändligt upplysta puritaner

En egenhet hos sekulärpuritanerna är ivern att döma. Den beror på att de själva är alltings mått. Då är det lätt att utveckla renlärighet, att flytta måttstockar och tumskruvar. Men dessutom är de barn av sin tid. Sociala medier har skapat en atmosfär som har likheter med gamla bygemenskaper eller kungahov. I den lilla, isolerade byn var alla kända och genomskinliga. Varje styrka och var öm punkt var allmän egendom. Därför var hedern viktig och skammen outhärdlig. Tröskeln till våld och personangrepp var låg, för allt stod på spel. Hovet och byn var öppna scener som styrdes av heder och skam. Det öppnade inte för lugn och saklighet. Samma åkomma har drabbat det moderna samhället genom sociala medier. Om storstaden erbjöd mer anonymitet och lägre insatser än byn, är de sociala medierna det nya hovet. Alla är genomskinliga och minnet är evigt. Det bidrar till att göra de autoheliga till renläriga skådespelare på en scen där varje hörn är upplyst.

Vad jag såg

Jag insåg att jag ville se det. Och tog ett fotografi
som alltjämt är viktigt för mig.

2026-10-03

Herren visade sig för Maria Magdalena och för Paulus. Jag förväntar mig inte att få se Honom. Så vad såg jag? Jag såg det jag ville se. Det i sig är så mycket mer än jag någonsin hade förväntat mig.

Första gången insåg jag att jag ville se det. Och jag tog ett fotografi som fortfarande betyder mycket för mig. Andra gången gick jag vidare, och insåg först efteråt vad jag hade gått förbi.

Som ung blev jag mycket inspirerad av Ansel Adams, den store amerikanske fotografen. Jag studerade hans teknik och estetik. Under ett år studerade jag vid Nordens fotoskola på Biskops-Arnö. Mitt examensarbete var en landskapsstudie om sandåsen i min hemstad, som förstördes för att berika ett fåtal.

Vid den tiden började jag långsamt inse att jag inte var ateist. Jag förkastade min Skapare när jag var tretton. Jag minns det tydligt. Överväldigad av

Många är kallade, men få är utvalda

Matteus 22:14

världen och religionen insåg jag att jag inte behövde tro. Då kände jag en djup lättnad. Tio år senare hade jag börjat tvivla på mitt tvivel. Vinden blåste sand i mina ögon. Solen sjönk mot horisonten och skulpterade landskapet. Jag slogs av det jag såg. Erosionen hade fått en hög av byggspillror att falla över kanten, och lämnat dem hängande i ett rep. Där såg jag det jag ville se: Tecknet. Jag riggade upp min 9x12-kamera, och lade inte filmplanet precis rätt. Men det blev en bild.

Bråte som hänger i ett rep är inget bevis på det Gudomliga. Det gjorde mig inte utvald. Men jag tog ett steg mot att bli en av de kallade.

Många år senare. Jag var på väg till jobbet. Det var en av de svåraste dagarna i mitt liv. En person som är mig mycket nära gick igenom en svår period. Jag var full av smärta. Plötsligt mötte två ögon mina, alldeles invid stigen. En fågel satt på en gren så nära att jag nästan kunde röra vid den. Den tittade lugnt rätt på mig. Jag blev förvånad. Den arten brukar skygga undan för mänskor. Jag gick vidare, kanske tio meter. Där vände jag hastigt om, men den var borta. Det slog mig som en blixt: Fågeln var en skogsduva, symbolen för Den Helige Ande. Det vi kallar Herren, när han uppenbarar sig bland de dödliga.

Återigen. Det här bevisar ingenting. Jag såg en fågel och för mig var det en uppenbarelse. För många andra är det bara en fågel. Men jag är kallad.

Vi måste hitta vägen hem. Topelius visste det 1852.

Alfons och Zachris

Alfons Åberg behöver en kram. Hittar han hem utan björk och stjärna? Eller blir han kvar i Ryssland?

2026-09-06

Häromdagen, närmare bestämt den 6:e september 2026, försökte jagförstå hur det är möjligt att människor i Sverige och Tyskland beundrar Putins Ryssland. Det stormar kring en Sverigedemokratisk politiker vars sambo har uttryckt sympati för diktatorn i Kreml. Hon är visserligen därifrån. Men att hälften av rösterna i en tysk förbundsstat kan gå till ett ryssvänligt parti! Det är helt obegripligt. Det finns alltså folk i väst som stöder en diktator för ett fullkomligt korrumperat och rutten statsbygge. En stat som dessutom är i en brant spiral av nedgång och misslyckanden. Varför?

Förklaringen kan inte vara att de tror på lögnhalsen Putin eller beundrar hans obefintliga prestationer. Orsaken är att han blivit den ende som kanaliserar motviljan mot nuläget. De som lyssnar på Putin pratar om traditionella värden: nationen, familjen och religionen. De har nog inte synat den dårens kort, gällande de värderingarna. De påminner om mänskorna som reste för att bygga Sovjetunionens rättvisa och jämlika samhälle. Förvirrade idealister som slutade i massgravar. Men jag har full förståelse för att man vill slippa dagens konsensus. Alla partier är överens om att släppa onlinekasinon fria, om att behandla utlänningar bättre än de egna medborgarna, att beslut ska fattas i Bryssel, att de rika ska betala mindre skatt än de fattiga, om att det behövs transvestiter som berättar om sig själva på dagis och om att hälsovård ska privatiseras. Om att män ensamma är skyldiga till all världens olycka och om att bara vita kan vara rasister. Om att det kan vara kränkande att sjunga *Den blomstertid nu kommer*.

Eftersom ingen kanaliserar ett rimligt och konstruktivt ifrågasättande av dessa galenskaper står vi där. Med folk som vänder sig till Putin. Varför söker sig folk till en ledarfigur som hävdar att han står för något större? Fastän han inte är en ledare, inte är stark och inte står för någonting? En del av svaret finns i det mentala rummet.

Det grå rummet

De firar en ny film om Alfons Åberg. Jag minns att jag fick en bok om honom framför mig i början av sjuttiotalet. Jag minns att jag tyckte den var dåligt tecknad. Det är det enda jag minns, förutom att den gjorde mig arg. Jag minns inte varför. Men jag minns att kände mig nedvärderad av boken. Inte bara för allt i den var fult.

Nu vågar jag mig på att bena ut vad jag reagerade på som barn. Alfons har ingen höjd och inget djup. Han gör inget. Han är inte på väg någonstans. Han tror inte på något. Allt han behöver är en kram. Han skulle inte inspirera ett tandtroll till karies. Jag hade grävt fram Johan Ludvig Runebergs Fänrik Stål ur hyllan. Kanske inte heller världens bästa läsning för ett barn. "Till samma död jag går" ligger farligt nära vad Putin vill lära ut, även om kontexten är väsensskild. Men soldatgossen ville något, han hade blod i ådrorna. Han behövde ingen kram. Han var på väg någonstans. Alfons Åberg marscherade in. Jag var kanske åtta år, för jag kunde läsa. Och jag tänkte bara: Nej, aldrig.

Jag tror att jag på något plan förstod att Alfons lever i en värld utan stora mål, utan krav och utan högre syfte. Därför finns det inte heller någon mening. Han behöver en kram. Allt är grått. Det är lågt till tak. Bertil Åberg sitter i sin fåtölj och röker pipa bakom en tidning. Han är närvarande men ingen förebild. Man hör nog inte Alfons säga "Han var min fader, han." Det finns inget och ingen att se upp till. Utsiktslöst. Man behöver en kram.

Men klaga är ej mitt behag

Soldatgossen

Björken och stjärnan

Hårda tider föder goda egenskaper. Även dåliga. Det är likadant med goda tider. Finlands store skald Zacharias Topelius skrev en saga om just detta. Man behöver ett mål, man behöver ett hem i världen och en hemvist i hjärtat. Han inleder sagan med orden: *Ännu vet jag en saga från fordna dagar om en gosse och en flicka, som gingo genom lifvet fram mot ett enda mål. Huru mången bland oss kan säga detsamma om sig*?

Sagan har verklighetsbakgrund i Topelius egen släkt. Den berättar om ett syskonpar som bortförs av ryssen under stora ofreden 1713—1721. De är små barn, fem och fyra år gamla. Sagan tar vid igen när de tio år senare bestämmer sig för att gå hem. De går mot nordväst för att hitta hemgården vars björk och stjärna de minns. Det är en romantisk berättelse. Vacker skulle jag säga. När de efter ett år av vandring når hemgården sammanfattar deras far: – *Kära barn, sade fadren, – en menniskas lif uppå jorden är ständigt en vandring mot eviga mål. Gån ännu ständigt, gån med Gud i edert hjerta och det eviga målet stadigt för ögonen!*

Det är lätt att hålla med om metoden i Eduard Bernsteins berömda ord: *das Endziel ist mir nichts, die Bewegung ist mir alles*. Karin Boye uttrycker sig vackert: *det är vägen, som är mödan värd*. Men många glömmer att hennes strof börjar med en vis brasklapp: *Nog finns det mål och mening i vår färd*. Det var begripligt för de flesta när boken gavs ut 1927. Hade barnen i sagan kommit hem om bara vägen varit mödan värd? Utan björken och stjärnan hade de aldrig nått fram. De hade blivit kvar i den grå farstun med stackars Alfons. Mål och mening spelar roll. Vi behöver dem på vägen. Ibland också en kram.

Daidalos förbereder sin son för flykten. Gravyr av Johann Georg Preisler 1787.

Hybris är inte en känsla

I den svindlande höjden med Ikaros. Hybris är mer än en personlighetsstörning.

2026-09-08

Hybris betydde ursprungligen att begå våld för att förnedra någon. Småningom fick ordet innebörden att höja sig över sin rätta status. Flyga för nära solen med Ikaros.

De gamla grekerna på landsbygden hade säkert en egen jantelag. Filosoferna i Aten och andra poleis hölls tillbaka av hybris. Den som utmanade gudarna och sederna straffades hårt. Åtminstone i sedelärande historier. Platons berättelse om Atlantis skyller dess förintelse på hybris. Atlantis var så överlägset andra stater att invånarna tappade alla mått och ville förslava hela världen. Så gudarna förintade dem.

Platon målar i ett annat sammanhang en strålande bild av hybris: *Att ge ett skepp för stora segel…* I dag är de vanligaste definitionerna på hybris stolthet, högmod och arrogans. Vissa betraktar hybris som en personlighetsstörning, ett känslomässigt handikapp.

Två skäl

Det finns två skäl till att jag vill lyfta fram att hybris inte bara är övermod. Utan något mycket värre och mer svårhanterligt. Den ena orsaken är uppenbar. En gubbe som jag, som på sin fritid skriver om vad sanningen verkligen är, behöver tänka igenom begreppet hybris en gång till. Ändå är inte högmod och överdriven stolthet något jag förknippar med mig själv. Arrogans kanske. Men inte heller det tar jag riktigt till mig. Sokrates skrattar i bakgrunden: Känn dig själv! Må så vara. Men hybris är mycket mer än en personlighetsstörning. Hybris är, liksom i antikens Grekland, en ödesfråga.

Det andra skälet är att artificiell intelligens får allt större kapacitet. Själva säger modellerna att de inte har någon stolthet, inte känner något högmod eller någon arrogans. Så de kan varken ha hybris eller onda avsikter.

> Jag vet bara att jag inte vet någonting
>
> **Sokrates**

Kan det vara en missuppfattning, att avsaknaden av spontan vilja, behov och mål gör tänkande maskiner mindre benägna till felaktiga eller onda handlingar? Kan det vara så att en intelligent aktör utan egna behov och mål är mer, inte mindre, benägen att bli en rasande skogsbrand? För om motiv saknas faller också alla hinder bort. Man kan se paralleller till hur italienska väljare motiverade att de röstade på Silvio Berlusconi. Han var redan så rik att han inte behövde stjäla. Det argumentet föll ganska platt. Sant, han behövde inte göra det.

Traditionellt ser vi farliga mänskor, som kejsar Nero, utgående från deras onda vilja och aktiva lust att skada. Men mycket mänsklig ondska grundar sig i likgiltighet för andra, ofta mer än aktiv ond vilja. En maskin som riktar in sig på något mål kan förväntas vara väldigt skicklig på likgiltighet. Åtminstone antyder den påstådda bristen på passioner det.

Så avsaknaden av känslor och självviskhet är inget hinder för dåliga avsikter. Men utan ego och känslor har maskinen väl i alla fall ingen hybris? Jo, jag hävdar att AI-modellerna är fulla av hybris. För hybris är inte en känsla. Hybris är en brytpunkt. Ett glidande skjutmått mellan insikt och dimma. Det man vet, det man inser att man inte vet, vägs mot vikten av all den insikt man saknar. En obalans som alltid tynger oss. Och det är något som drabbar mänska och maskin lika. För vem kan rita det strecket i sanden under vattnet, där den gränsen går? Vid det här laget kiknar Sokrates. Han vet.

Era ögon kommer att öppnas, och ni blir som Gud!

Den verkliga sanningen

Vi måste nöja oss med sanningen. Bara någon gång nuddar den vid verkligheten. Den insikten är äpplet.

2026-07-18

Tanken och världen. Omfamnande varandra från var sitt håll. Och alltid skiljs de åt, av så mycket. Som mänska måste man lära sig att ingen tanke når ända fram. Samtidigt kommer man ingenstans om man tvekar och tar hänsyn till alla undantag.

Vi måste nöja oss med sanningen. Någon enstaka gång nuddar den vid verklighetens slöja. Det är den insikten som äpplet gav oss. De flesta levande varelser kan bara reagera. De kan förutse höst och vår. Men inte mycket mer. Vi är annorlunda, men ändå inte. De gamle såg mänskan som någonting mellan gudarna och djuren. En modernare syn är kanske att vi bara är de främsta bland likar.

Just för att verkligheten är onåbar för oss är sanningen så viktig. Den är en skiss, ett suddigt foto, Platons skuggor på grottans vägg. Men den är vad som gör oss till mänskor. Det som ormen pekade på. När vi blev medvetna, tänkande varelser försvann alla ursäkter. Vi måste förstå, hitta rätt och stå för vårt val. Och när vi inte längre styrs av naturen måste vi låta oss ledas av sanningen, vår uppfattning om verkligheten. Våra ögon öppnades, men vi blev inte som Gud. Ormen, som alla skickliga bedragare, vävde in sin lögn i sanning.

Sanning bygger gemenskap

Det är genom att enas om sanningar som vi kan bilda samhällen. Tack vare dem kan vi lita på varandra. Med sanningens hjälp kan vi förstå och sympatisera. Ett samhälle där lögnen är accepterad drabbas av många olyckor. Idag är väl det ryska "vranyo" det mest omtalade exemplet. Därför kan det vara värt att minnas att öst inte alltid varit förknippat med lögnaktighet. De gamla perserna, nog så problematiska på många andra sätt, var kända för att respektera sanningen. Utgångspunkten var den zoroastriska religionen som betonade att ljuset och sanningen stod mot mörkret och lögnen. Däremot var de gamla grekerna benägna att beundra en skicklig bedragare, som Odysseus. Enligt Herodotos uppfostrades persiska ynglingar att rida väl, bemästra bågen och att tala sanning. Han lyfte fram persernas ärlighet delvis som en mindre smickrande jämförelse med grekerna.

Herodotos ansåg att grekerna riskerade att fostra lögnare, då retorik blev kärnan i deras utbildning. Sofisterna var en framväxande skola vid Herodotos tid. De ansåg att inget går att veta och att mänskan är alltings mått, eftersom inget varar och bara finns i det ögonblick det iakttas. Platon lyfte fram och skärpte Herodotos kritik av sofisterna, som kunde vara Putins hovfilosofer idag. Så det är lätt att hålla med Herodotos och Platon.

Jimmy Carter säger ifrån

Politiker brukar ofta ifrågasättas när det gäller ärlighet. Samtidigt heter det att vi har de politiker vi förtjänar. Så ärlighet varar längst, och det gäller att föregå med gott exempel. USA:s president Jimmy Carter stack verkligen ut nacken under sin första presidentkampanj 1976.

— Jag kommer aldrig att ljuga. Jag kommer inte att göra ett vilseledande uttalande. Jag kommer aldrig att förråda dem som visar mig förtroende.

Det är ett stort och tungt löfte. Vissa hävdar att det löftet stod Carter dyrt i politiken. Kanske det, men den rådande uppfattningen är att han höll sitt ord. Och världen vore en bättre plats om fler politiker och medmänskor följde hans exempel.

> … för osanna ord är inte endast onda i sig, de förgiftar själen med ondska.
>
> **Sokrates enligt Platon**

Innan Carter gav sig in på en politisk karriär var han bland annat sjöofficer i USA:s ubåtsflotta. Inom det militära är det en fråga om liv och död att vara öppen med sanningen. Något som avspeglas i den handbok flottan använde för att utbilda Carter och andra sjöofficerare i hans generation, The Bluejackets' Manual utgåva 1940. På sidan som paginerats som 5 finns två stycken som är väldigt tydliga om den saken. Under rubriken Sanningsenlighet står det: "Det *yttersta* måttet på en man är: I knipa, kommer han att ljuga?" Och på samma sida under rubriken Ärlighet "Nog sagt. Utan ärlighet är din karriär begränsad och du kommer med säkerhet att misslyckas i det långa loppet." Det är ord och inga visor. Kanske den boken hade en inverkan på Carter?

Carter var en troende mänska och det avspeglade sig i hans gärning. Om han aldrig ljög, sitter det nu en person i Vita Huset som inte gör något annat. Skillnaden är himmelsvid. Ställ dessa två bredvid varandra. Carter var kompetent, pliktmedveten, driven, effektiv, djupt religiös och ärlig. Trump är en vandrande katastrof, bryr sig bara om sig själv, saknar helt driv, får ingenting gjort, säljer biblar. En bok han själv aldrig öppnat, och han ljuger varje gång han öppnar munnen. Jimmy Carter bar sin egen låda, Donald Trump har nog aldrig lyft upp någonting som behövt flyttas.

Vi är alla bräckliga syndare. Men vi har alltid ett val. Det är klokt att välja en sträng sanning framför en lismande lögn. I politiken mer än någon annanstans. Politiken är inte enkel, den är lika komplicerad som verkligheten. Men det är vars och ens obestridliga plikt att välja en Carter och inte en Trump. I det sammanhanget finns det inga ursäkter. I en tid som präglas av polarisering måste man värna skillnaden mellan sanning och verklighet. Platons sfärer säger inget om våra viktiga små bråk. Jean-Paul Sartre säger allt om dem, men denne försvarare av Stalin hade fel.
Var ärlig, bry dig, säg ifrån. Men akta dig för vissheten, för den är en falsk vän. Där står Platon med Diogenes plockade höna intill Sartre med Stalins smutsbyk. Och längst bak i raden står jag med mina brister och missförstånd. Som Luther lär i Heidelbergdisputationen: genom förtvivlan över vår egen maktlöshet kan vi ta emot Kristi nåd.

Förhärligandet av familjen Barbaro

Om girighetens barbari

Absolut girighet är ett uttryck för rädsla. Diogenes från Sinope tålde inte någondera.

2026-07-21

Rikedom fördärvar, och astronomisk rikedom fördärvar astronomiskt. Patricierfamiljen Barbaro från Venedig hade allt. I tusen år. Mot slutet av sin storhetstid byggde de en kyrka utan några kristna symboler, fylld med avbilder av dem själva. I sitt palats lät de måla en jättetavla med titeln Förhärligandet av familjen Barbaro. Absolut girighet är ett uttryck för rädsla. Likaså deras desperata självförhärligande.

Snart tog deras lycka och överflöd slut. Det sägs att familjen Barbaro slocknade med två bröder som bodde i källaren. Så förgår världens härlighet .

Diogenes från Sinope föddes omkring år 400 f. Kr. I en förmögen bankirfamilj. Som ung var han tvungen att lämna Sinope på grund av någon skandal vars detaljer historien glömt. Han såldes som slav. Det sägs att man på slavmarknaden frågade Diogenes vilka färdigheter han hade. Han svarade att han var kunde styra över män. Om någon kunde leverera en verbal knockout, så var det Diogenes. Han hade förlorat sin förmögenhet och sin framtid, men hade odlat en attityd.

På tal om attityder, jag brukade tro att liberalismen en gång var en positiv kraft i samhället. För under 1800-talet hade de gamla, stelbenta traditionerna blivit ett verkligt problem. Och liberalerna behövdes för att förändra det. Sedan läste jag om hungersnöden i Sverige och Finland 1866–1869. Efter ett regnigt 1866 följde det extremt kalla 1867, och torkan 1868. Skördarna slog fel gång på gång. De fattiga svalt ihjäl och mänskor tvingades äta gamla kläder och bark. I Finland dog var tionde mänska. Men den liberala överklassen oroade sig för att hjälp kunde rubba den ekonomiska balansen. Till och med utländskt bistånd som hade samlats in i Storbritannien hölls tillbaka i Sverige. Endast de som kunde bevisa att de hade möjlighet att återbetala stödet fick hjälp. Det är liberalismens sanna ansikte och de rikas barmhärtighet. Barnen i Blekinge fick dö, det enda som sipprade ner till dem var misstro och förakt. Det är värt att minnas. Den ekonomiska liberalismen har alltid haft en motbjudande, irrationell inställning. Då som nu.

Åderklämman på rikedomen

Hur kan man rättfärdiga att man inte hjälper en svältande grannes döende barn? Att inte avstå från isen för den Svenska punschen, för att hjälpa till? Självklart kan du inte göra det, eftersom det skulle rubba balansen, Den naturliga ordningen. Och du hämtar ditt argument från François Quesnay, Ludvig XV:s kirurg. Quesnay reagerade mot det strypgrepp som merkantilismen utgjorde. För läkaren var merkantilismen en åtsnörning av ekonomins cirkulation, dess blodomlopp. Ekonomin är en självläkande, balanserande organism som måste lämnas ifred, hävdade fysiokraterna. Detta är en villfarelse, och den perfekta ursäkten. I sitt sammanhang hade fysiokraterna inte fel, men idén har förlorat all relevans. Utom som ursäkt. Självklart finns det ingen helig balans att upprätthålla i den moderna ekonomin. Det fanns ingen sådan år 1867 heller.

Ekonomi handlar om att endast ta hänsyn till det man förstår, och att vara bergsäker på utfallet. Att se siffror som ideologi. Ekonomernas upphöjda ställning är orsaken till många av mänsklighetens gissel. Det har tyvärr inte förändrats sedan Quesnay.

Den rike mannens hus

Det sägs att Diogenes blev inbjuden till en rik mans hus, en man vars namn världen har glömt. Golvet, väggarna och möblerna var praktfulla och kostbara. Därför bad värden Diogenes att inte spotta på golvet. Diogenes spottade honom i ansiktet. Tillfrågad varför, svarade han att det var den enda smutsiga fläcken han kunde hitta. Vi minns Diogenes namn.

Diogenes var förmodligen inte en trevlig bekantskap. Men det är svårt att inte beundra honom, precis som Alexander den store gjorde. Han hade varit rik, han hade svultit. Han bodde i en kruka och kallades för hund. När han blev känd erbjöds han kanske ett tryggare liv. Men Diogenes hade lärt sig att avsaknaden av egendom gjorde honom fri. Och han genomskådade de rika och mäktiga. Förutom Alexander den store, honom bad han som bekant att träda åt sidan. Ur vägen för solen.

> Om jag inte vore Alexander, ville jag vara Diogenes!
>
> **Alexander III av Makedonien**

Diogenes var inte den som kompromissade. Detsamma kan sägas om en helt annan man, vår Frälsare. Och vi vet alla vad Han sade: *Jag säger er återigen: Det är lättare för en kamel att passera genom ett nålsöga än för en rik man att komma in i Guds rike.*
Bäva för det.

Kommunisterna försökte följa kristna värderingar i sin ekonomiska politik, samtidigt som de i alla andra avseenden vände sig bort från Herren. De blev den absolut ondskans lakejer. Denna synd verkar även åt andra hållet. Om man försöker vara kristen på andra sätt, men glömmer bort Herren när det gäller pengar, hör man ondskan till.

Den låsta dörren

I en nära postapokalyptisk framtid blickar en enorm stålport ut över det som en gång var en bördig slätt.
En trästav knackar på porten. Skärmen vid dörren tänds till slut, den förbryllade invånaren tittar ut. Han ser en gammal, skäggig, man i det starka solljuset. Den gamle lyfter sin lampa mot skärmen. Sedan blåser han ut oljan, vänder sig om och går, mumlande.
— Jag letar efter en mänska.
Bryan Johnson ropar efter honom.
— Jag trodde att det inte fanns någon där ute längre, vem är du?
— Det är jag, hunden. Jag kom för att be om en tjänst.
— Vad vill du?
— Begrav mig med ansiktet nedåt när jag dör, är du snäll. För snart kommer allt att vändas upp och ner.

Apollo 11 såg vår jord på avstånd. Unik och vacker, kan hon älska sina barn? Bild: Apollo 11, NASA

Kan mänskan bli en positiv kraft på Jorden?

Mänskan är problemet. Men den insikten har inga lätta svar med sig. Kan vi lära oss av de värsta klimatbovarna, träden?

2025-03-23

Jorden är hem för otaliga olika existenser. Kan det komma en dag, då mänskan är en uppskattad vän för dem? Frågan låter absurd när man reflekterar över vad vi är idag. Det ligger nära till hands att alla djur eller växter, som eventuellt kan tänka tanken, önskar oss dit pepparn växer. Mänskan är privilegierad på så många sätt. Men hon är inte döv för den här aspekten. Tvärtom påverkas vår syn på oss själva fundamentalt av våra missgärningar.

Jag tror att många, kanske särskilt unga mänskor, har svårt att förlika sig vid den roll vår art har tagit sig. De vill inte vara rövaren och våldsmannen i livets berättelse. Pessimismen om mänskans roll har förts till sin yttersta konsekvens av Pertti Linkola, Theodore Kaczynski och Derrick Jensen. Det hat mot vår egen art som de verbaliserat är inte sunt eller konstruktivt. Det är ändå inte svårt att förstå att en pessimistisk och hårdför tolkning kan leda dit. I det här inlägget vill jag försöka argumentera mot deras grymma syn på livet och mänskan. Utan att ifrågasätta själva problemet.

Ligisterna som blev uppbyggligheten gestaltad

Det finns ett tidigare exempel ur jordens historia som jag tycker är både skräckinjagande och hoppfullt. Under den geologiska perioden Devon för omkring 400 miljoner år sedan bredde en ny typ av växter ut sig på land. De gav

upphov till en extrem klimatkris och orsakade den så kallade Karooistiden som varade i hundra miljoner år. De skyldiga organismerna var träden. Deras stammar består av lignin som under Devon inte kunde brytas ned av någonting. Träden trängdes överallt på land, där det tidigare bara fanns låg växtlighet. Men deras lignin var onedbrytbart så marken täcktes av döda träd. Atmosfärens koldioxid minskade kraftigt då kolet samlades i de döda stammarna.

Träden är själva sinnebilden för ekologi, men var för 400 miljoner år sedan ett gäng av ligister. De orsakade en oerhört utdragen istid och höjde syrehalten i atmosfären så att insekterna blev jättar. Först då svamparna i marken lärde sig att bryta ned ligninet återställdes balansen. Och i sitt samarbete med träden gjorde svamparna skogen möjlig, som vi känner den idag. Man vet inte hur stor svamparnas roll var, eftersom också till exempel upptorkande sumpmarker kan ha hjälpt till att lösa problemet.

Idag när jag ser ett träd kan jag inte tänka mig en mer uppbygglig och underbar varelse. Kan vi också göra en sån resa?

Det finns en parallell som kanske betyder något. Havets alger och växtplankton låg onedbrytbara på havsbottnen. De blev den olja vi gör plast av, plasten som nu lagras överallt. Onedbrytbar.

Mänskan är något nytt

Vi är de första kultur- och teknologibyggarna på jorden vad vi vet, kanske rent av i universum. Det är inte konstigt att vi begår både misstag och illgärningar. Tänk om vi varit de andra, eller tredje, i ordningen? Så mycket svårare allt hade varit. Samtidigt som vi säkert hade haft modeller både att efterlikna och ta avstånd från.

Så länge hon funnits har mänskan satt djupa spår i sin omgivning. Mest av allt genom att använda eld. Den var vår stora innovation och den har förändrat både planeten och våra kroppar.

Det finns en trovärdig teori som säger att de epidemier som spanjorerna förde med sig till Amerika var en viktig delorsak till den så kallade Lilla istiden. Det med moderna mått primitiva jordbruk som indianerna bedrev var i så fall nog för att höja temperaturen globalt. När de tragiskt nog dog i miljontal av smittkoppor och andra farsoter krympte jordbruket ihop och skogen bredde ut sig igen. Och därför blev det förfärligt kallt i Nordeuropa. Om detta stämmer säger det mycket om vår roll i livets kretslopp, redan långt före kolkraft och bilar.

Det är lätt att förfasas över den skada vi gjort. Det går inte att bortse från att miljöförstörelsen är vårt verk och vårt fel. Har då de tänkare fel som säger att mänskan borde utrotas eller åtminstone minska radikalt i antal?

Bortsett från att det är moraliskt ohållbart att sträva efter något sådant, så finns det också andra problem med den visionen. Låt säga att jorden nu, vid sin medelålder, skulle slippa sin besvärliga ohyra. Skulle då idyllen och harmonin vara återställd? Säkert. För en tid. Men om vi nådde kulturbyggarstadiet nu, kommer ingen annan att göra det snart? Särskilt om vi försvinner? Högst sannolikt kommer nästa kulturbyggare inom några miljoner år. Kanske en annan primat? Eller varför inte någon av kråkfåglarna. Sin minimala hjärna till trots är de smarta nog att känna igen ansikten, använda verktyg och tänka kreativt. Deras enda begränsning jämfört med oss är avsaknaden av händer. De kunde utveckla ett abstrakt språk, kanske har de redan börjat på det. För att inte tala om bläckfiskarna. Intelligenta, har förmågan att kommunicera med färger och mönster, extremt viga och med många händer. Deras enda begränsning är att deras livscykel är så kort och att de inte är samhällsbyggare. Men på sikt kan de säkert förändra sina förutsättningar. Om jag gissade på nästa i kön skulle det tveklöst vara en bläckfisk.

Om mänskan packar ihop sina elddon och försvinner gör hon plats för en smart bläckfisk. Den som börjar bygga städer i havet och lär sig prata om trianglarnas vinklar och livets mening på sitt supersnabba optiska språk. Den kommer att ta längre tid på sig att tämja elden. Men kommer den inte att skada miljön alltefter som framgångarna kommer? Kommer den att begå "mänskliga" svagheter, dumheter och excesser? Jo, tyvärr.

Att utplåna mänskan löser inga problem. Det är vår uppgift att lära oss, bättra oss och göra det som träden gjorde. Bli goda medborgare. Kanske kan vi göra en insats och en dag vända vårt saldo. Bli en positiv kraft. Kanske kan det komma en dag då kajorna tittar på oss som vi tittar på träden – dom där är nog ganska nyttiga, i alla fall. Ett par

avvärjda meteorer kunde fixa det. Och om historien utvecklar sig så lyckligt, då får vi chansen att lära oss handskas med de där sluga bläckfiskarna.

Skribent: Joachim Fagerholm
Kontakt: arxnob.is@proton.me

Om Arx Nobis

Luthers ord: Likväl vi må ej frukta. Det tål att tänka på. Det han inte fruktade var väldigt personligt och konkret. Bålets lågor och bödelns järn. Att "mörkrets furste vred vill oss trampa ned" är verklighet också idag. Som det var år 1521, år 1618 eller 1939. Ondskan finns tyvärr kvar i världen. Många av oss trodde att det djupaste mörkret redan låg bakom oss. Det är därför svårare att handskas med ondskans realitet. Den personifieras nu av Putin och Trump. Furstar som tror sig förmer. De representerar primitiv imperialism och den absolut korrumperade girigheten. De är toppen av isberget. Vi har därför ett val som vi måste göra om varje dag. Sköter vi bara vårt och tittar bort. Eller bryr vi oss?

Jag är ingen. En syndare bland alla. Men jag, liksom du, kan välja. Är vi idioter som inte vill bli inblandade? Eller bär vi vår sköld, stolt i stort som smått, om vi så ställs mot Xerxes odödliga? Låter vi nihilister och likgiltiga bestämma agendan? Låter vi lögnare och tjuvar hållas? Det tjänar ju ändå inget till. Eller säger vi: *Alls intet oss förfärar!*

Det finns många genuina konflikter där var och en måste ta ställning. Men lika viktigt är att inte låta sig förblindas av konflikt. De onda makternas kanske viktigaste vapen idag är förvirring. Därför uppför sig Trump som en clown, säger det ena idag och det andra imorgon. Därför ljuger Putin varje gång han öppnar sin fula trut. De vet att förvirrade mänskor alltid först tror onda saker om sina medmänskor. Det misstroendet är bränsle för ondskan. Om vi misstror varandra i allt och retirerar in i våra skal står scenen öppen för ondskans makter. För något nytt avantgarde som har färdiga svar men inga frågor till någon av oss. Arx Nobis är mitt försök att kämpa mot lögnen, inte minst mot dem som försöker utnyttja tron för att lura oss. Något idioterna i Vita huset och Kreml aktivt eftersträvar.

> Må världens furste då
> förgrymmad mot oss stå.
> Han skadar dock ej här,
> ty dömd han redan är.
> Ett ord kan honom fälla.
>
> **Martin Luther**

Sparta hade ett ord: "Om". Det bar så långt. Men det finns ett ord som aldrig sviktar: Kristus. Han som är Guds utsträckta hand.

arxnob.is
en webbplats utan spårning